

HRONIČNI BOL: značaj i lečenje

Dom zdravlja "Dr Milorad Mika Pavlović" Indija

Farmakoterapija bola, klasifikacija lekova i mehanizmi delovanja

Prof. dr Sonja Vučković

Institut za farmakologiju kliničku farmakologiju i toksikologiju,
Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu

Klasifikacija analgetika

- Neopiodni
- Opioidni
- Adjuvantni

Nova klasifikacija analgetika - prema mehanizmima

- U savremenoj farmakoterapiji bola izbor lekova zavisi od patofizioloških mehanizama koji učestvuju u njegovom nastanku.
- Nova klasifikacija analgetika zasniva se na mehanizmima njihovog dejstva.

Bol

- Nociceptivni
- Neuropatski

Nociceptivni bol

Nociceptivni (*nocere* = povrediti) bol nastaje **direktnom stimulacijom** slobodnih nervnih završetaka (C i A δ) štetnim stimulusom ili **posredstvom medijatora oštećenja tkiva ili inflamacije**.

- Somatski (npr. akutni postoperativni bol)
- Visceralni (npr. renalna kolika)

Neuropatski bol

Neuropatski bol je **oblik hroničnog bola** nastao zbog **lezije ili oboljenja perifernog i/ili centralnog nervnog sistema.**

- Dijabetesna senzorna polineuropatija
- Neuropatski bol posle moždanog udara

Bol

Različiti patofiziološki mehanizmi

Različiti lekovi

Primer:

Opioidni analgetici će otkloniti akutni nociceptivni bol (npr. hirurška trauma, opekotina), a antikonvulzivi (pregabalin) će delovati na neuropatski bol (npr. dijabetesna senzorna polineuropatija).

Mehanizmi dejstva

- Jedan lek može da ima više mehanizama dejstva.
- U terapiji bola mogu da se koriste kombinacije lekova sa različitim mehanizmima analgetičkog dejstva čime se postiže veća efikasnost i/ili manje neželjenih dejstava.
  - Sinergizam
  - Aditivnost

Mehanizmi nastanka bola

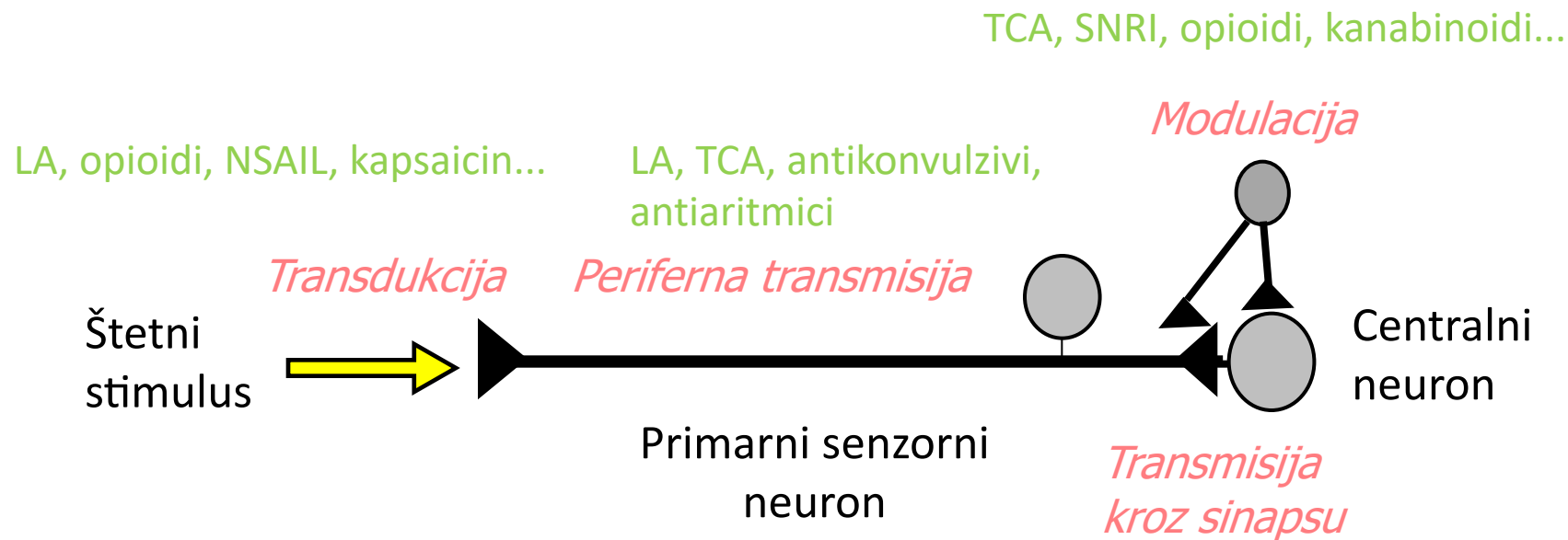
- Nocicepcija (nocere=ozlediti),
- Periferna senzitivizacija,
- Centralna senzitivizacija,
- Ektopična aktivnost,
- Smanjena inhibicija.

Nocicepcija i bol

- *Nocicepcija* je proces u kome se štetni nadražaji sa periferije prenose do centralnog nervnog sistema.
- *Percepcija*, svesno iskustvo bola, obuhvata senzornu, afektivnu i kognitivnu komponentu.
- Bol nije uvek povezan sa nocicepcijom.

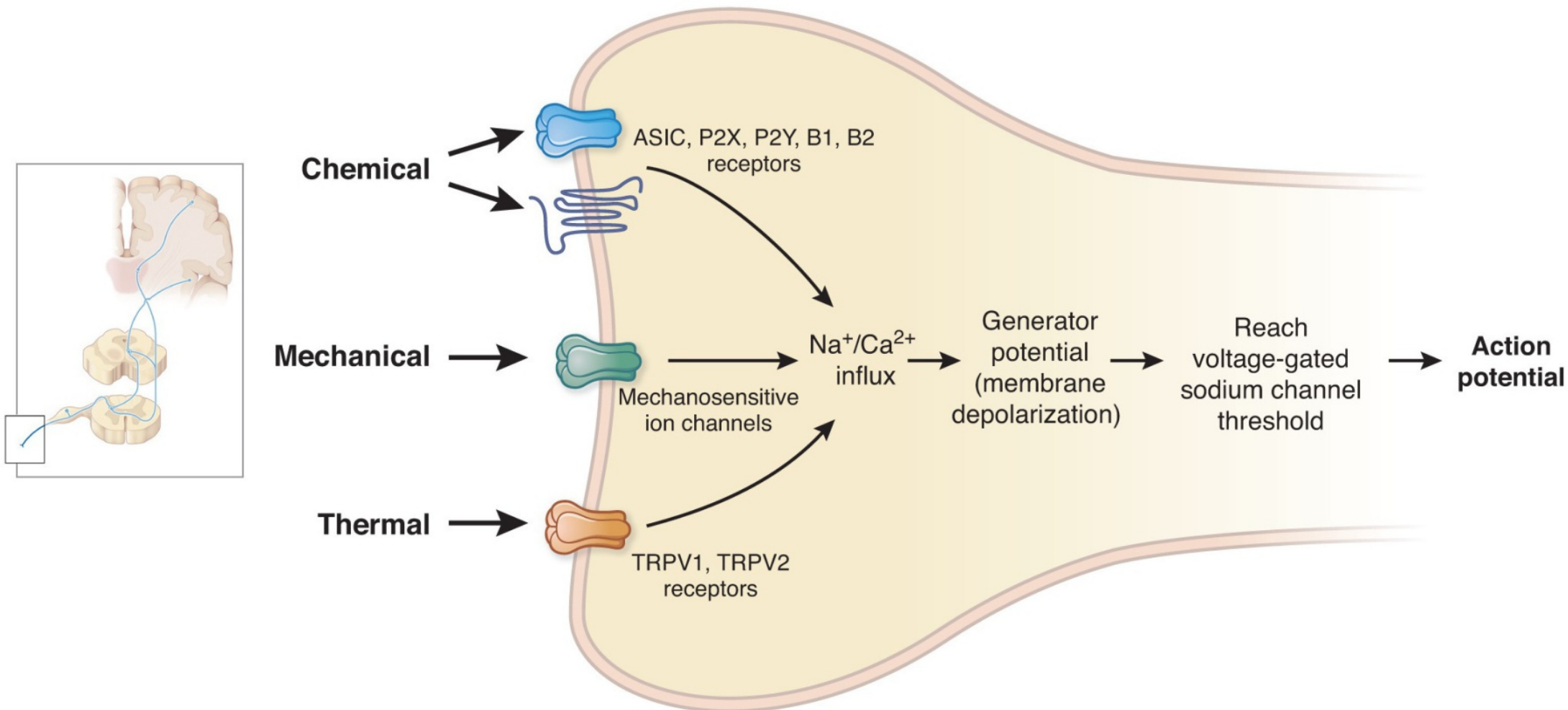
Nocicepcija

Nocicepcija započinje aktivacijom nociceptora

Blokatori kalcijumovih i natrijumovih kanala
Blokatori NMDA receptora,
Agonisti adrenergičkih alfa-2 receptora,
COX-2 inhibitori,
kanabinoidi

Transdukcija - aktivacija nociceptora

Lekovi koji ostvaruju inhibitorno dejstvo na procese transdukcije su: kapsaicin, LA, opioidi, kanabinoidi, lekovi koji smanjuju ili sprečavaju perifernu senzitivaciju.

Transmisija kroz neuron

Transmisiju kroz neuron inhibišu blokatori voltažno-zavisnih natrijumovih kanala:

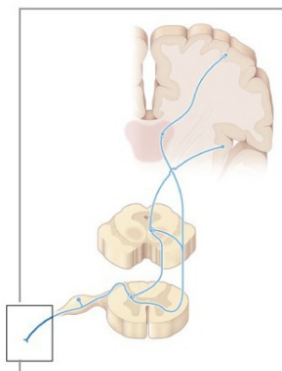
- Lokalni anestetici,
- Triciklični antidepresivi,
- Antikonvulzivi (lamotrigin, karbamazepin, okskarbamazepin, fenitoin, topiramet)
- Antiaritmici.

Periferna senzitivizacija

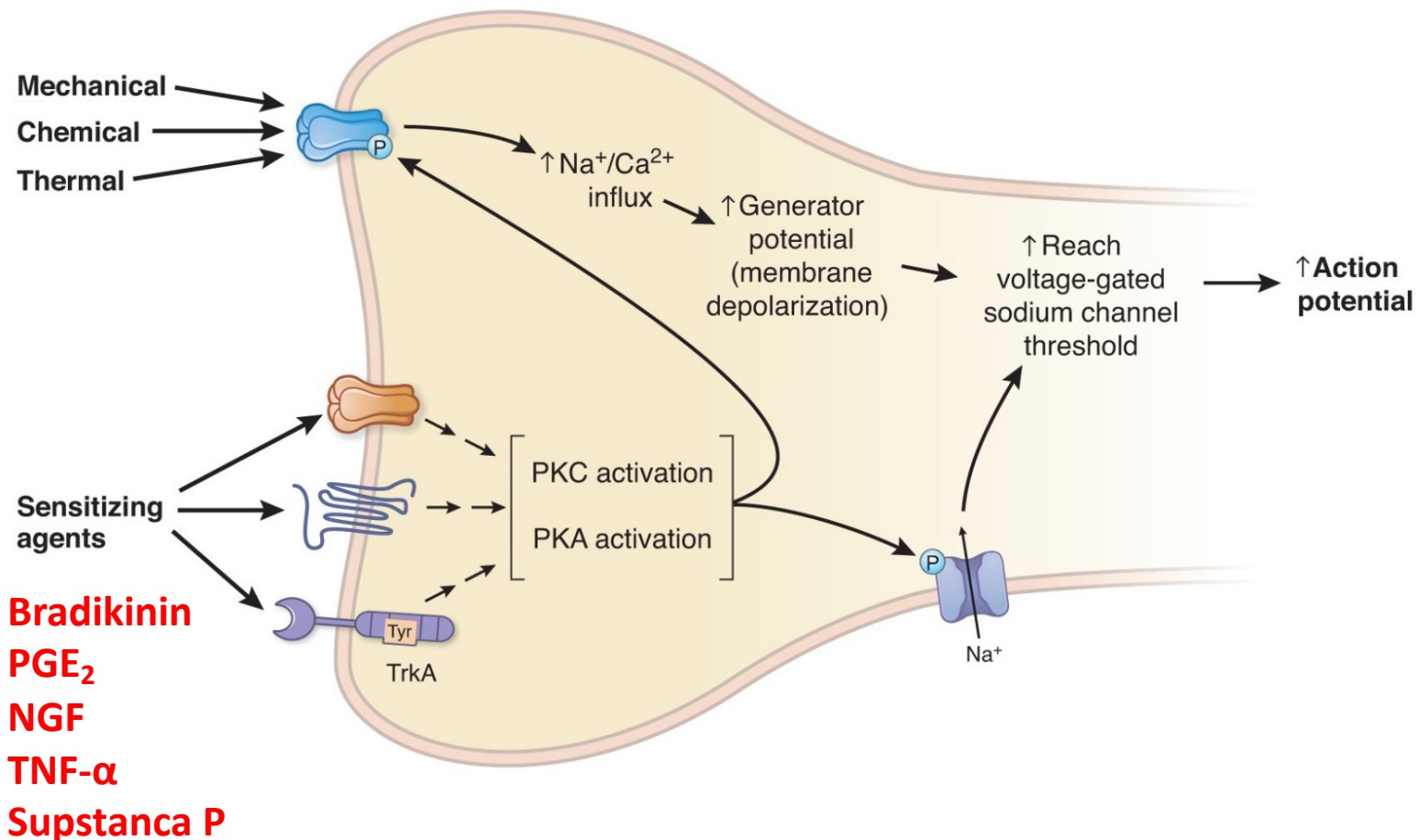
Pojačavanje signala u perifernim nociceptivnim neuronima
Snižen prag i pojačan odgovor nociceptivnih neurona na periferiji.

•Perifernu senzitivizaciju mogu da smanje:

- inhibitori sinteze prostanglandina (nesteroidni antiinflamatorni lekovi, glukokortikoidi),
- antitela na NGF (tanezumab),
- TNF- α inhibitori (etanercept-fuzioni protein i infliksimab i adalimumab-antitela na TNF- α),
- antagonisti hemokina
- okskarbazepin, lamotrigin i dr.

Copyright © 2017 Wolters Kluwer - All Rights Reserved

Periferna senzitivizacija

Periferna senzitivizacije klinički se manifestuje kao hiperalgezija i alodinija.

Primer: opekotina

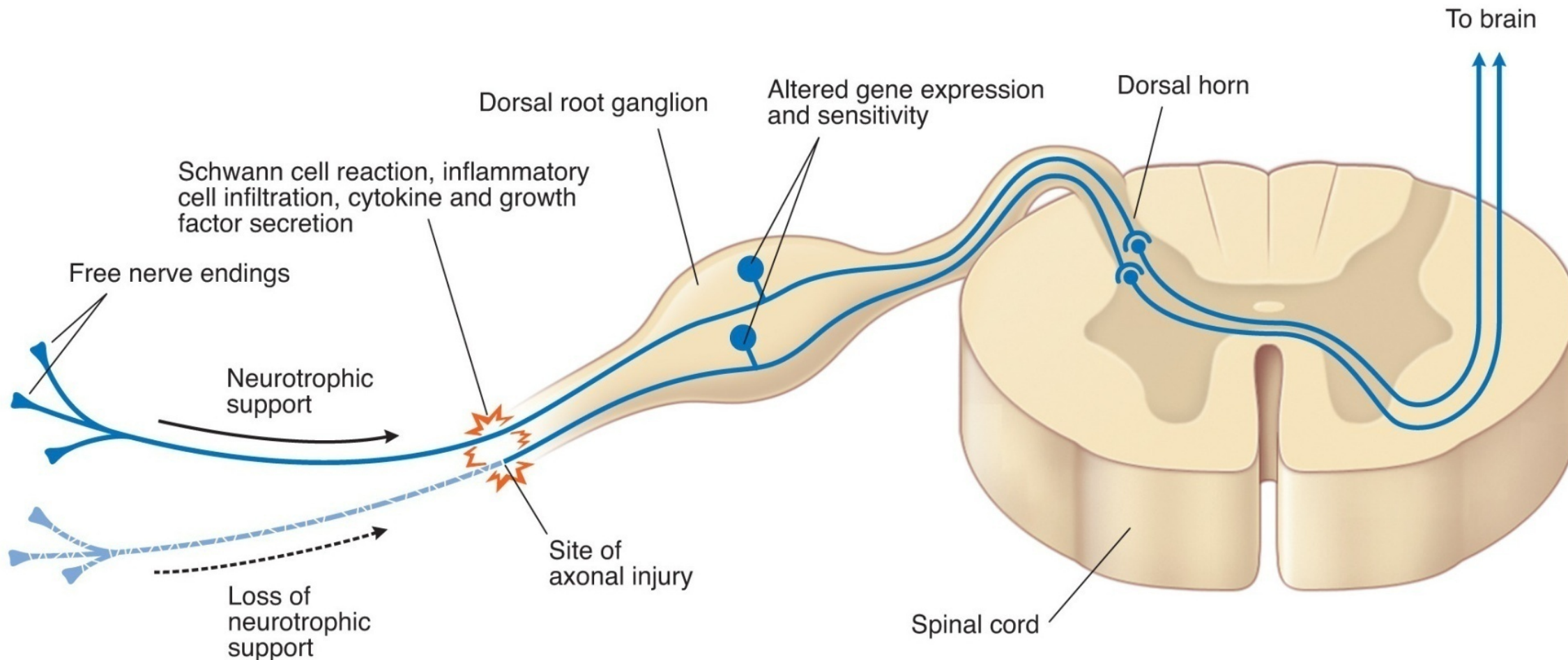
Normalno bol se javlja pri izlaganju kože jakom pritisku ili temperaturama većim od 42°C , ali kad postoji opekotina, prag se značajno snižava i bol se javlja pri izlaganju kože dodiru i temperaturama nižim od 42°C .

Periferna senzitivizacija

- Karakteristika zapaljenskog bola, manje prisutna kod neuropatskog bola (PHN)
- Povećan priliv bolnih impulsa sa periferije ka zadnjim rogovima kičmene moždine vremenom dovodi do senzitivizacije centralnog neurona.
- Centralna senzitivizacija je glavni mehanizam prelaska akutnog u hronični bol.

Ektopično stvaranje impulsa Oštećenje perifernog neurona

Ektopično stvaranje impulsa

- Nakon oštećenja perifernog nerva nekoliko hiljada gena je nishodno ili ushodno regulisano.
- Dolazi do nishodne regulacije kalijumovih, a ushodne regulacije natrijumovih i TRPV1 kanala.
- Postoji i ushodna regulacija $\alpha 2\delta 1$ subjedinica voltažno-zavisnih kalcijumovih kanala N tipa.
- Spontana (ektopična) aktivnost primarnih aferentnih neurona je **česta karakteristika neuropatskog bola i klinički se manifestuje pojavom spontanog bola.**

Ektopično stvaranje impulsa

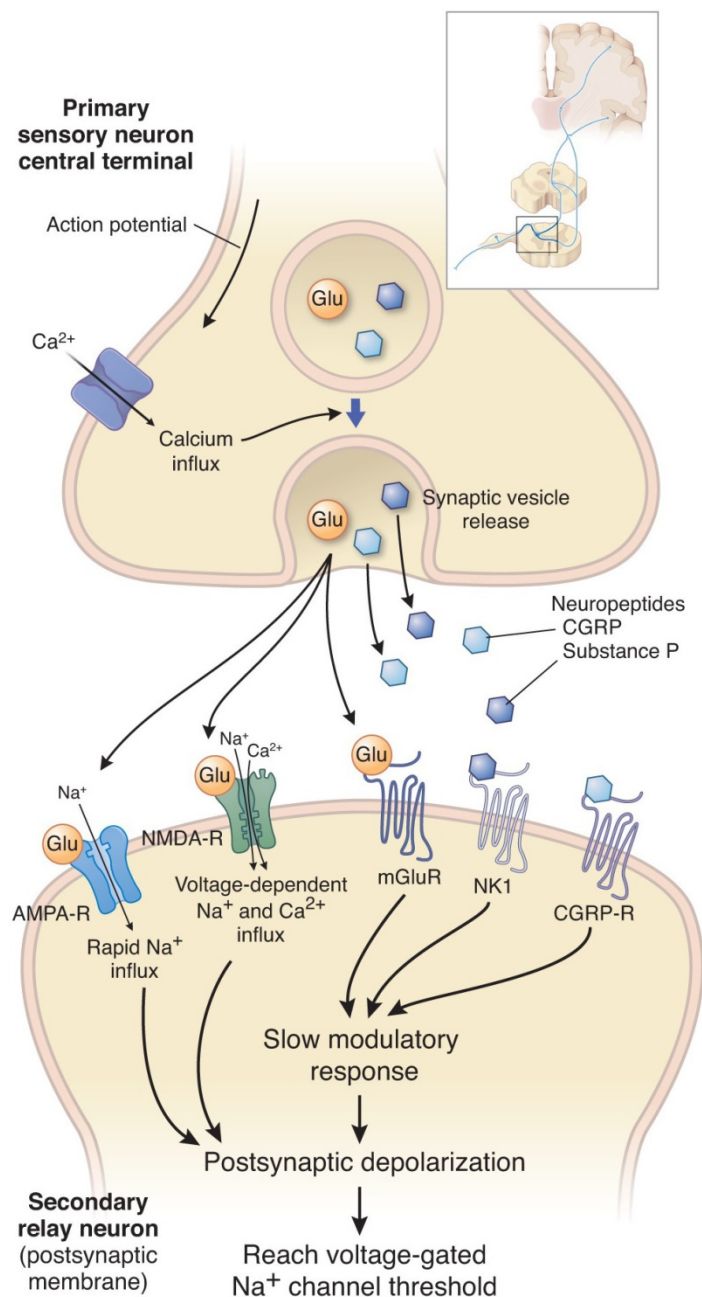
- **Ektopičnu aktivnost pojačava** mehanički stimulus, promena temperature, noradrenalin iz simpatičkih vlakana i zapaljenski medijatori (TNF- α , IL-1 β , bradikinin) i dr.
- Ektopična aktivnost u primarnim aferentnim neuronima ima važnu ulogu u **započinjanju i održavanju centralne senzitivacije.**

Ektopično stvaranje impulsa

Ektopičnu aktivnost neurona smanjuju:

- Blokatori voltažno-zavisnih natrijumovih (LA, TCA, antikonvulzivi, antiaritmici),
- Blokatori voltažno-zavisnih kalcijumovih kanala (gabapentinoidi),
- Otvarači kalijumovih kanala (opioidi, agonisti α_2 - adrenergičkih receptora, adenozin, serotonin, somatostatin),
- Lekovi koji sprečavaju ili smanjuju perifernu senzitivaciju.

Neurotransmisija u zadnjim rogovima kičmene moždine

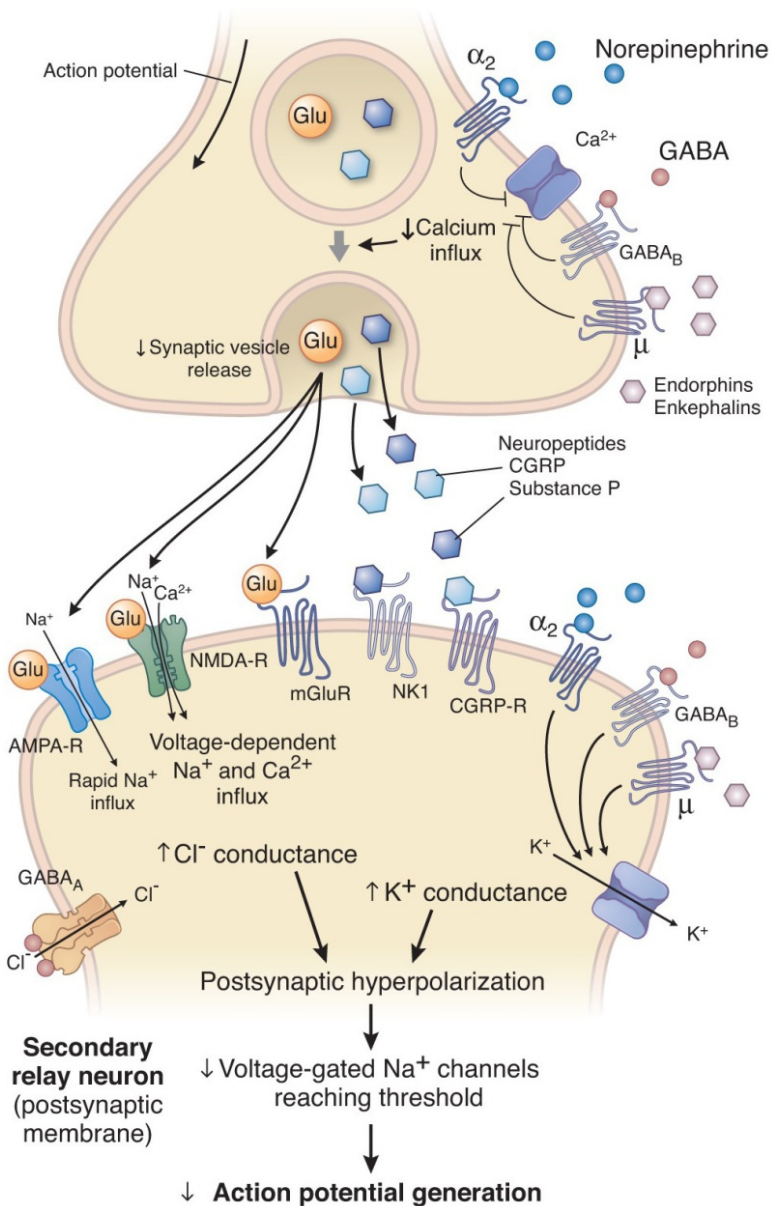

Na nivou zadnjih rogova kičmene moždine odigravaju se **kompleksne interakcije između primarnih aferentnih, sekundarnih aferentnih neurona, interneurona i neurona descedentnih modulatornih puteva bola.**

Brza sinaptička ekscitatorna transmisija odigrava se posredstvom glutamata koji se oslobađa iz centralnog završetka nociceptora i deluje na ligandom-kontrolisane jonske kanale (jonotropni glutamatni receptori) na postsinaptičkoj membrani centralnog neurona.

Primary sensory neuron central terminal

Inhibicija neurotransmisije u zad. rog. k.m.

Presinaptička inhibicija

- Oslobađanje neurotransmitera smanjuju **opioidi, kanabinoidi, noradrenalin, agonisti GABA-B receptora, gabapentin, pregabalin.**

Postsinaptička inhibicija

- Glavnu postsinaptičku inhibiciju vrše **GABA (GABA-A rec)i/ili glicin, oslobođeni iz interneurona zadnjih rogova kičmene moždine** koji su i sami aktivirani signalima iz primarnih aferentnih neurona ili iz descendntnih neurona, **agonisti GABA-B, adenozijskih, adrenergičkih i opioidnih receptora.**

Centralna senzitivizacija

Pojačanje signala u centralnim nociceptivnim neuronima (zad. rog. kič. moždine)

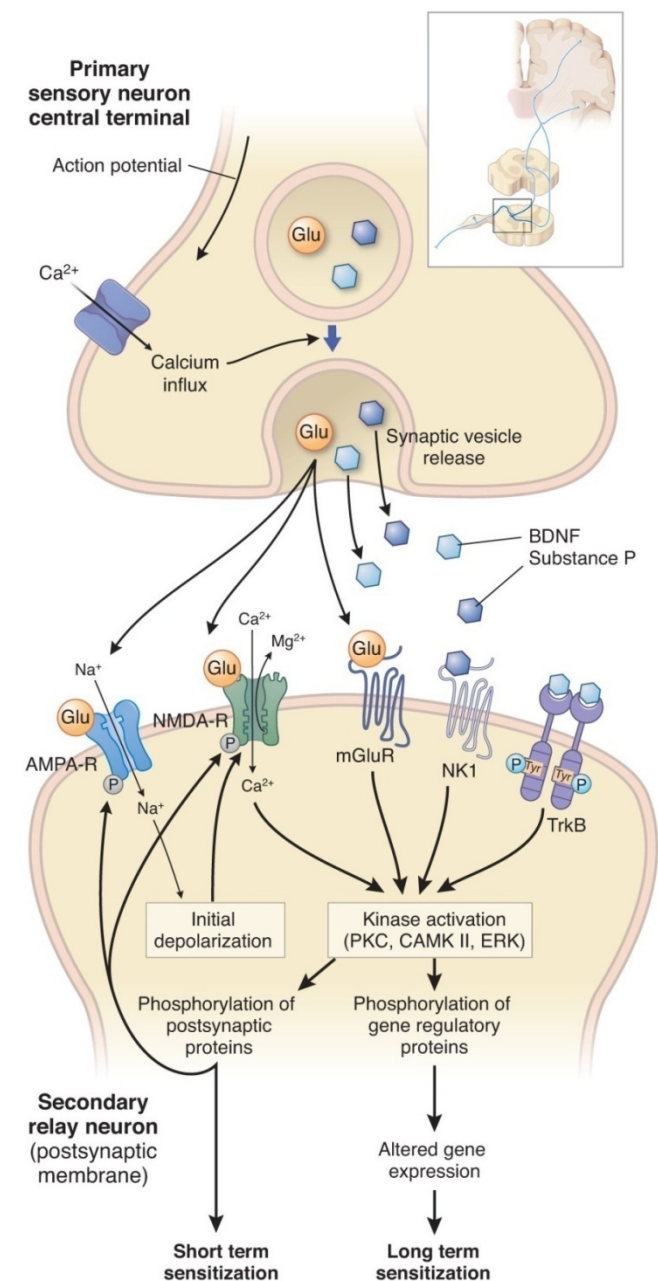
Zapaljenski medijatori:

- Pojačavaju ekscitatornu sinaptičku transmisiju preko glutamatnih NMDA rec. i
- Vršu supresiju inhibitornih mehanizama preko receptora za GABA-u i glicin.
- Povećavaju descendntnu facilitaciju bola.

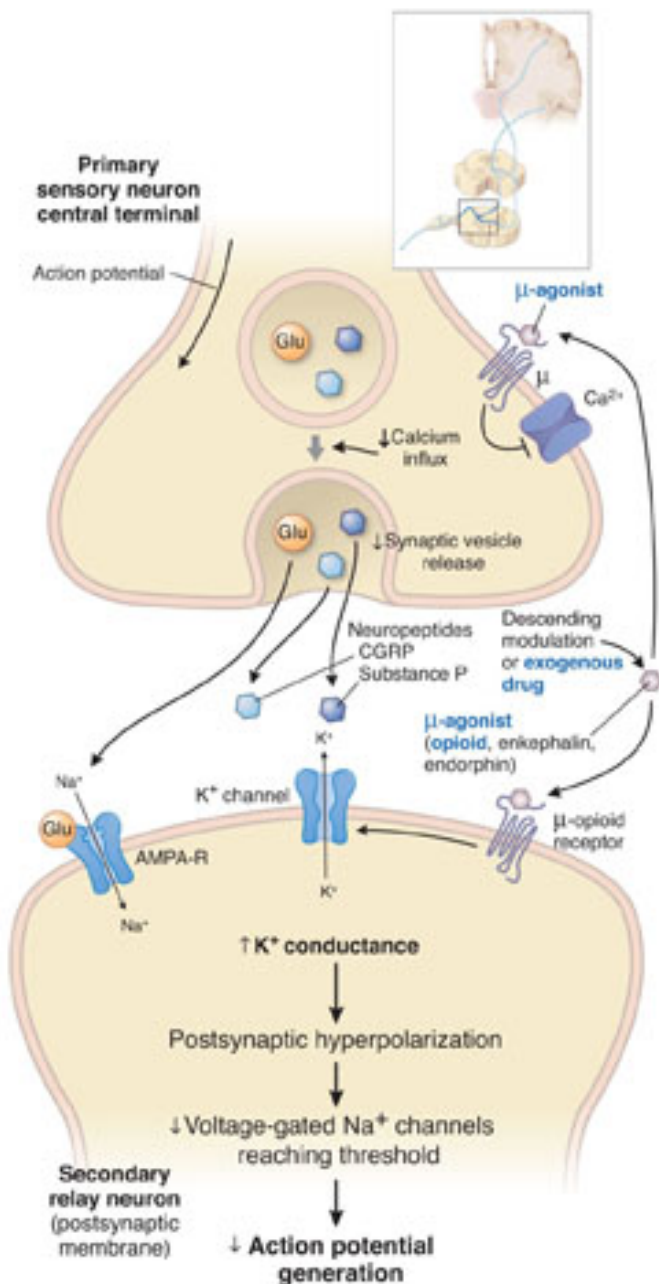
CS se manifestuje kao hiperalgezija i alodinija.

Transmisiju kroz sinapsu smanjuju:

- blokatori kalcijumovih kanala (gabapentinoidi, opioidi, zikonotid),
- blokatori voltažno-zavisnih natrijumovih kanala (okskarbazepin, lamotrigin),
- antagonisti NMDA receptora (ketamin),
- otvarači kalijumovih kanala (opioidi, agonisti $\alpha 2$ -adrenergičkih receptora, adenozin, serotonin, somatostatin),
- COX-2 inhibitori i dr.

Descendentna modulacija transmisije bola

Od velikog, srednjeg mozga i medule oblongate polaze descendentna vlakna i ona mogu biti ekscitatorna ili inhibitorna i modulišu prolaz nociceptivnim signalima kroz kičmenu moždinu.

Descendentna inhibicija bola vrši se posredstvom enkefalina, 5-HT, noradrenalina, kanabinoida i adenozina.

Lekovi koji aktiviraju descendentne puteve bola su:

- Opioidi
- Triciklični antidepresivi
- Inhibitori preuzimanja serotonina i noradrenalina (SNRIs)
- Kanabinoidi
- Gabapentinoidi

Percepcija bola

Percepciju bola menjaju:

- Triciklični antidepresivi,
- Inhibitori preuzimanja serotonina i noradrenalina,
- Opioidi,
- Blokatori jonskih kanala.

Opiodi izazivaju analgeziju:

- inhibicijom ekscitacije nervnih završetaka na periferiji (transdukcija),
- inhibicijom transmisije bola u zadnjem rogu kičmene moždine (central. senzitivizacija),
- aktiviranjem silaznih puteva kontrole bola (central. senzitivizacija),
- menjaju emotivnu reakciju na bol (percepcija).

Ciljna mesta dejstva lekova	Lekovi
Transdukcija	Kapsaicin, LA, opioidi, kanabinoidi, lekovi koji smanjuju perifernu senzitivaciju
Periferna senzitivacija	Kapsaicin, NSAID, glukokort., opioidi, inhibitori faktora nekroze tumora-a (TNF-a), inhibitori nervnog faktora rasta (NGF), okskarbazepin, lamotrigin
Periferna i centralna transmisija	Blokatori voltažno-zavisnih natrijumovih kanala
Ektopicna aktivnost	Blokatori voltažno-zavisnih natrijumovih kanala, blokatori voltažno-zavisnih kalcijumovih kanala, otvaraci kalijumovih kanala, lekovi koji smanjuju perifernu senzitivaciju
Centralna senzitivacija	Agonisti GABA, opioidi, gabapentinoidi, zikonotid, kanabinoidi, agonisti α_2 adr. rec., inhibitori COX-2, adenozin (A_1), serotonin, somatostatin, antagonisti NMDA receptora, inhibitori TNF-a
Descendentna inhibicija bola	TCA, SNRAI, opioidi
Percepcija bola	TCA, SNRAI, opioidi, blokatori jonskih kanala

Klasifikacija lekova u terapiji bola